

АНТОН
ТОДОРОВ

ЗАДКЪЛСИЕТО
НА ПРЕХОДА

Иван
КОСТОВ

ТОМ 2
(1991–2001)

Част II
(1997–2001)

Съдържание

Първа глава.

Иван Костов като министър-председател / 7

1. Ако Йеронимус Бош беше българин	7
Виденовата зима	7
Паноптикум на политическото задкулисие	37
2. Големите надежди	115
„Великият Кормчия“	115
Стоте дни на правителството	138
За храбрия „Командир“ добра дума кажете	155
3. Досиета и лустрация – една мръсна приказка	189
Квотата на ДС и РУМНО на Петър Стоянов.....	189
Квотата на ДС и РУМНО на Иван Костов	204
Квотата на ДС и РУМНО на Надежда Михайлова	249
Библиографски бележки към първа глава	275

Втора глава.

Това са едни съвсем обикновени разбойници / 297

1. Изкуството на клиентелизма – мисионери срещу комисионери	297
Роднинството като капитал, или що е „зетъо-шуро-баджанакизъм“	297
Митниците – голямото ограбване	308
2. Криминална революция в отделно взета страна	330
Политици на лизинг	330
„Патентованата сган“ във висшата политическа корупция	352
Библиографски бележки към втора глава	383

Трета глава.

Приватизацията – за „няколко“ долара по-малко / 389

1. Да построиш капитализъм по проект	389
2. Архивът на Агенцията по приватизация проговаря	409
„Асарел-Медет“	409
„БГА Балкан“	415
„Каолин“	433
КЦМ – Пловдив	438
МДК – Пирдоп	441
МК „Кремиковци“	449
„Нефтохим“ ЕАД.....	470
„Соди“ – Девня	501
„Челопеч“ ЕАД.....	508
Библиографски бележки към трета глава	515

Четвърта глава.

Клептокрацията на власт / 529

1. 1999 г. – Национална служба „Сигурност“ и НСБОП докладват	529
2. Корупция с широко затворени очи	564
Библиографски бележки към четвърта глава.....	586
Съкращения.....	588

Първа глава

Иван Костов като министър-председател

1. Ако Йеронимус Бош беше българин

Виденовата зима

Обрисуването на ситуацията, в която България и българите посрещат новата 1997 г., би било по силите единствено на Йеронимус Бош.^А „Гладни цигани крадат мърша от екарисажа“, „13 млрд. лева не стигат за пенсиите“, „6 милиарда не достигат за януарските пенсии“,¹ „Туберкулозни, луди и стари хора загиват от глад и студ“,² „Деветдесет и седем хиляди са официалните аборти у нас“,³ „Пиров свърши гипса“, „Ток и въглища по-скъпи с 43%“, „Детските клиники са пред колапс“,⁴ „България – икономическата пустиня на Европа“, „Храната поскъпва с часове“,⁵ „Нощен бой за хляб в Перник“, „Цигани грабят гробищни кръстове за огрев“, „Гълъбите станаха храна на изгладнели пенсионери“,⁶ „С ковашки клещи вадят в Ловеч зъбите на бедните“.

^А Брабантски художник от XV и XVI в. Повечето от картините му изобразяват греховете и моралните падения на хората. Бош използва образи на демони, полухора, полуживотни и машини, за да пробуди чувството на страх и обърканост и за да изобрази човешкия облик на злото. Ужасът, който изпитва като дете от пожара в град Хертогенбос, е в основата на по-нататъшната му мания по художествено изобразяване на Ада.

Симпатизанти на СДС
Източник: Архив на СДС

Управлението на БСП през 1995–1997 г. оставя разрушителни последици върху българската икономика и финанси. Свивът на БВП от началото на 1996 до началото на 1997 г. е 15%, а индексът на бедност за двете години социалистическо управление нараства от 5,5% до 36%.⁷ Към 30 септември 1996 г. държавата дължи 29 млрд. лв. неизплатени заплати и 28 млрд. лв. вноски в държавното обществено осигуряване.⁸ Дори в-к Дума пише, че най-големите длъжници са държавните фирми:

Към края на юли (1996 г.) НЕК е имала да внася 4 млрд. лв., „Кремиковци“ – 856 млн. лв., „София БТ“ – 243 млн. лв., а „Арома“ – 115 млн. лв.⁹

В края на 1996 г. обменният курс спрямо американския долар бързо се обезценява, което води до ценови шок и свив на заплатите и пенсиите:

През зимата на 1996–1997 г. е кулминацията на високата инфлация и финансовата нестабилност в страната. По-рано през 1996 г. българите стават свидетели на най-голямата криза в банковия сектор. Повече от 60% от банките изпадат в несъстоятелност. Непрекъс-

натата девалвация на лева, националната валута, довежда до ситуация, при която пенсиите достигат 1–2 долара на месец, а заплатите – 3–4 долара. [...] Само за две седмици през януари 1997 г. цените на стоките, които правителството следи, скачат с 31,8%. За целия месец инфлацията скача над 100%. [...] Хиперинфлацията е факт.¹⁰

Левът се използва за размяна във все по-малка степен, дори в ежедневните разплащания по магазините се използват щатски долари и германски марки. В началото на 1997 г. паниката на валутните пазари се развива с мощта и силата на цунами и заплашва да помете всичко и всички. На 3 януари 1997 г. курсът вече е 620 лв. за долар с прогноза за седмица да премине психологическата граница от 1000 лв., цената на един хляб е 150 лв., а прогнозите са съвсем скоро да достигне 250 лв. На 3 януари Народното събрание се събира, преди да е изтекла парламентарната ваканция, по настояване на Обединените демократични сили. В началото на заседанието Иван Костов представя от името на вносителите „Декларация за мерките за спасение на България“, като акцентира върху оценката, че страната се намира в бедствено икономическо положение. Това налага извода, че е изчерпано политическото и общественото доверие в Народното събрание и в правителството на БСП, което от 21 декември 1996 г. е в оставка. Основните точки на предлаганата декларация са постигане на национално съгласие за спасението на България, постигане на съгласие и обща воля за нов избор на управител и подуправители на БНБ, служебно правителство, което да поеме част от задълженията за въвеждане на валутен борд, предсрочни парламентарни избори, излъчване на екип, който да изработи програма за структурна реформа. Дебатите продължават пет часа, но парламентарното мнозинство отказва да гласува внесената от ОДС „Декларация за мерките за спасение на България“. Благовест Сендов закрива заседанието веднага след като Красимир Премянов предлага да започнат преговори по точките на документа, за да се изработи сериозна позиция за спасението на страната.¹¹ След като става ясно, че предложенията на опозицията няма да се приемат, 59 депутати веднага внасят в деловодството на парламента искане за второ извънредно заседание, което Благовест Сендов насрочва за 10 януари. На 3 януари ОДС организира митинг шествие пред НДК под наслов „Ние, хората на България, трябва да спрем бедствието БСП!“. Съвсем логично, участниците се насочват към централата на БСП и започват първите директни атаки срещу сградата. Най-напред с

камъни и яйца, а впоследствие и с опит за шурмуване на „Позитано“ 20, който с трудност е възпрян от полицията. Докато страната навлиза в хиперинфлация, правителството и финансовият министър в оставка (това е днешният подуправител, ръководител на управление „Банков надзор“ и член на Управителния съвет на Българската народна банка Димитър Костов) внасят в НС проектобюджета за 1997 г., в който са заложени 500 лева фиксиран курс на лева за долар, 72% инфлация и нулев ръст на БВП. Свирепата валутна криза намира пресечна точка с пълния крах на публичните финанси като резултат от банковата катастрофа, предизвикана от последователно погрешната политика както на ръководството на БНБ, така и на правителството. В началото на 1997 г., по време на извънредното заседание на парламента на 3 януари 1997 г., Иван Костов изразява категоричната позиция на СДС, че трябва да има нов управител и подуправители на БНБ:

Защото този управител и тези подуправители, които избра Демократичната левица, фалираха в своята парична политика. Те не успяха по никакъв начин да изпълнят основните изисквания на Закона за БНБ и да гарантират стабилността на българския лев. Не съумяха по никакъв начин да запазят валутния резерв на България. Не съумяха по никакъв начин да създадат една солидна банкова система.¹²

Разбирането на банковия крах през 1996–1997 г. изисква да се върнем в годините преди 10 ноември 1989 г. Преди 1980 г. в комунистическа България съществува държавен монопол върху банковите операции. Има три банкови институции – „Българска народна банка“ (БНБ), която съчетава функциите на централна и търговска банка, „Българска външнотърговска банка“ (БВТБ) и „Държавна спестовна каса“ (ДСК). Комунистическият режим е пред пореден фалит и това е видно от архивните документи, които днес могат да се прочетат в разповереното секретно деловодство на БНБ, БВТБ, на Секретариата на ЦК на БКП, Политбюро, Валутната комисия към Политбюро и т.н.^A Комунистическите каскети трескаво търсят „фи-

^A Документално съм доказал и показал този фалит в книгата си „Иван Костов. Задкулисието на прехода, том втори, част първа (1991–1996)“, изд. „Изток-Запад“, С., 2015. Може да се прочетат следните изследвания: Христов, Хр., Тайните фалити на комунизма, изд. Сиела, С., 2007; Вачков, Д., Иванов, М., Българският външен дълг, 1944–1989.

лософски камък“, с който да предотвратят за пореден път необратимото. Освен опитите на диктатора Тодор Живков да изкопчи нещо от Съветите (които удрят на камък пред новия господар на съветската империя М. Горбачов), той и най-близкият му кръг започват кроежи за поредни административни и стопански промени, с които се надяват да парират фалита на държавата и собственото си потъване в резултат на това. Не им се получава, но опитите са безспирни. През 1986–1987 г. са създадени група отраслови търговски банки без клонове – „Биохим“, „Стопанска банка“, „Банка Транспортна техника“, „Банка Електроника“, „Строителна банка“, „Транспортна банка“ и т.н., чиято задача е да обслужват определени отрасли от икономиката, като им предоставят инвестиционни кредити. Отпускането на необезпечени кредити на български и чуждестранни фирми, които носят огромни загуби, явно се превръща в запазена марка на комунистическите „банкери“. Пример за това е създадената през 1981 г. „Минералбанк“, която през 1982 г. е преименувана на „Банка за стопански инициативи“. На 26 декември 1986 г. Управителният съвет на БНБ налага наказание „мъмрене“ на първия зам.-председател на БСИ Янко Янков поради допуснатото предоставяне на необезпечени валутни кредити в размер на над 3,5 млн. щатски долара на чуждестранни фирми.¹³ Ноу-хау как се раздават необезпечени кредити вече е налице, нужни са само политическите условия за реализирането му. На заседанието на Политбюро на ЦК на БКП на 27 февруари 1987 г., посветено на преустройството на банковата система, диктаторът Тодор Живков заявява:

Другари, искам да внеса още едно уточнение, преди да започнем разискванията. Ние за първи път създаваме такава банкова система, каквато засега няма в социалистическите страни.¹⁴

В края на същото заседание Андрей Луканов ще изтърве репликата: „Важно е да защитим банката от принуждение да дава пари за лоша работа“, но няколко години по-късно и той, и неговите наследници в БСП ще направят точно това, довеждайки страната до банко-

Банкрутът на комунистическата икономика, изд. Сиела, С., 2008; Аврамов, Р., Пари и де/стабилизация в България, 1948–1989, изд. Сиела, С., 2008.

вата и финансова катастрофа в края на 1996 г. Както свидетелства в наши дни първият директор на ТБ „Биохим“ Борис Митев:

Аз например имах телефонен разговор с тогавашния министър-председател Жан Виденов по „петолъчката“, който ме помоли да предоставя кредит за заплати на работниците в Девня, защото щели да обявят стачка след два дни. Молеше ме да кредитирам заплати! Обясних, че кредитираме проекти. Мога да отпусна например оборотен кредит, но ми трябва обезпечение. Тогава ми се изсмяха и казаха, че това не може да стане, защото това е държавна фирма, а ние – държавна банка... **Ето това беше схемата. Така и останалите банки загинаха, защото държавните предприятия не им върнаха кредитите.**¹⁵

Двузвенна банкова система у нас започва да се изгражда от 1987 г., когато на отраслов принцип се създават осем специализирани, а по-късно на базата на клоновете на БНБ – и други търговски

Жан Виденов след спечелването на парламентарните избори от БСП и коалиция на 18 декември 1994 г.

Източник: БСП

банки, всяка от които предоставя търговски кредити само на отрасъла, за който е създадена. Истината е, че подобна реформа се готви от няколко години и в Съветския съюз, в резултат на което на 17 юли 1987 г. се появява Постановление №821 на ЦК на КПСС и Министерския съвет „За усъвършенстване на банковата система в страната“, а на 6 октомври същата година – Постановление №1118 на Министерския съвет на Съветския съюз „За преустройството на дейността и организационната структура на банките в СССР“.¹⁶ През 1989 г. отрасловите търговски банки в България са преобразувани в универсални търговски банки, обслужващи всички отрасли на икономиката и населението. В началото на реформите в банко-

вата система в България през 1990–1991 г. въпреки всички опити за реформи, банковата система е унаследила финансовата структура на централизираната икономика.¹⁷ От 1.I.1990 г. БНБ (тогава на подчинение на Министерски съвет) е освободена от несвойствените си търговски функции, а през юни 1991 г. с приемането на Закона за БНБ, тя получава статут на национална банка, със значителна степен на автономия и независимост. Междувременно обаче стартира процесът на роенето в прогресия – на 28.IV.1990 г. се провежда конгрес на Съюза за стопанска инициатива на гражданите, който взема решение за учредяване на търговска банка. На конгреса присъства Желю Желев, в качеството си на председател на СДС. Учредители на ССИГ му предлагат да се коригира чл.13 на Конституцията, като се премахне държавният монопол върху банките. След броени дни парламентът гласува промяната и документите (учредителен договор и подписка) на бъдещата Първа частна банка са внесени в БНБ.

*Опашки от вложители
пред фалиралата Първа частна банка 1996 г.
Източник: Архив на СДС*

Управителният съвет на БНБ с председател Иван Драгневски реагира веднага и издава разрешение за създаване на банката. Не закъснява много и съдебното решение, въпреки липсата на съответния закон за банките и кредитното дело. ПЧБ е вписана в регистъра за дружествени фирми с ограничена отговорност на основание чл. 11, ал. 2 от Указ 56 на 24.VII.1990 г. като акционерна фирма „Първа частна

банка АД“ с предмет „извършване на банкови и кредитни операции от всякакъв вид...“ Фирмата (ПЧБ) се създава с уставен фонд 10 млн. лв., като част от него е внесен от държавните фирми „Кореком“ и „Металхим“. Първите 100 000 акции на банката са отпечатани още през октомври 1990 г., без коректно написана дата на емисията, въпреки изискванията на действащия тогава Правилник за прилагане на Указ 56. През същата година (1990) се създава Банка за земеделски кредит. В периода преди приемането на трите закона, уреждащи пълноправното съществуване и функциониране на търговските банки (Закон за БНБ от 25 юни 1991 г., Закон за банките и кредитното дело от 27 март 1992 г. и Търговски закон от 1991 г.), в България се създават още няколко търговски банки: „Международна банка за търговия и развитие“, „Агробизнесбанк“, „Централна кооперативна банка“, „Сирбанк“, ТБ „Съединение“, „Кредитна банка“. Със смяната на управителя на БНБ на 16 януари 1991 г. и встъпването в длъжност на Тодор Вълчев като председател на УС на БНБ настъпва истински лицензионен „взрив“.^А Първите лицензии на частни банки се дават по Правилника за банките. По-късно се приема Наредба №2 за лицензирането на банките. Най-характерното е, че в нея липсва изискване за произход на капитала и декларация за това, че средствата, с които се създава банката, не са заемни. По тази наредба са лицензирани:

- „Международна банка за инвестиции и развитие“, с решение от 25 юли 1991 г.
- „Туристспортбанк“, с решение от 3 октомври 1991 г.
- „Частна земеделска инвестиционна банка“, с решение от 27 юли 1992 г.
- Търговска банка „Славяни“, с решение от 11 март 1993 г.
- „Бизнес банка“, с решение от 15 април 1993 г.
- „Капиталбанк“, с решение от 12 август 1993 г.
- „Елитбанк“, с решение от 28 януари 1994 г.
- Търговска банка „Моллов“, с решение от 2 март 1994 г.

Всички тези банки фалираха! Наред с широко използваната практика за създаване на частни банки с държавни пари, до 1993 г.

^А Данните са от секретен доклад, изготвен през есента на 1996 г. от Националната служба за сигурност, по искане на тогавашния вътрешен министър Николай Добрев. Докладът се намира в архива на автора.

Законът за банките и кредитното дело допускаше и възможността банките да си разменят пакети от акции и по този начин формално да се вменят в изискванията за капиталова адекватност:

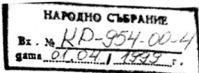
Така едни и същи пари се въртяха между няколко институции, давайки им легитимността да съществуват и оперират на пазара. Дори и след формалното премахване на горната възможност след промените в ЗБКД от 1993 г., на дневен ред остана практиката банки масово да създават банки. Така се появиха „Агробизнесбанк“ (с учредител и акционер ПЧБ), „Първа инвестиционна банка“ (с акционери ПЧБ и „Агробизнесбанк“), „Банка за земеделски кредит“, „Добруджанската банка“, „Туристспортбанк“ и др.¹⁸

В архива на Комисията за противодействие на престъпността и корупцията при XXXVIII Народно събрание се намира следният много интересен пасаж от изказване на Йордан Цонев през 1999 г., тогава депутат от ОДС, който заедно с Петя Шопова, депутат от БСП, подготвя доклад за положението в банковата система:

Много интересно съвпадение има. **Последният лиценз е даден на 4 март 1994 г., говоря за тези банки, които фалираха. На 8 март е приета поправка в тази наредба, в която се казва, че трябва да се доказва произходът на капитала и той да не е заемен. След 8 март не е лицензирана нито една банка, която фалира.** А през този период от 1992 до 1994 г. са лицензирани всички фалирали банки. Разбира се, има лицензирани и преди това, но те са при същите условия. Четири банки са преди това. Това много фрапиращо накара мен и госпожа Шопова да направим извода, че това не е несъзнателно. Изключено е. Хората, които правят наредбите, са хора, които познават добре банковото дело в Европа и света, и не е възможно...¹⁹

И наистина, след приемането на това изменение на 8 март 1994 г., което включва изискване за доказване на произхода на капитала и забрана той да е заемен, пак са лицензирани банки. Това са например „Първа инвестиционна банка“, „Българска инвестиционна банка“, „Юнионбанк“, „Кредит експрес“. Нито една от тях не фалира. Формално с приемането от Народното събрание на Закона за БНБ и Закона за банките и кредитното дело се слага началото на законовото регламентиране на двузвенна банкова система, при която БНБ

изпълнява ролята на централна банка, а успоредно с нея функционира множество независими търговски банки. Така в началото на 1991 г. в България вече съществуват 69 търговски банки, създадени като акционерни дружества, „Държавна спестовна каса“ и „Българска народна банка“.²⁰

ТРИДЕСЕТ И ОСМО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

КОМИСИЯ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ПРЕСТЪПНОСТТА И КОРУПЦИЯТА

Д О К Л А Д

за причините, довели до краха на банковата система

През периода 1995 - 1996 г. българската банкова система преживя най-сериозната криза в цялата си 120 годишна история. Крахът на 17 банки, обявени в несъстоятелност, хиперинфлация, обезценка на националната валута в стотици проценти, километрични опашки от отчаяни вложители, частни фирми доведени до фалит поради невъзможност да оперират със собствени средства - това са част от последиците от тази криза. Изключително отрицателно влияние те оказаха на икономиката на страната, на финансовата стабилност, на населението и не на последно място на привличането на чуждестранни инвестиции, налагат тези процеси да бъдат внимателно анализирани и изследвани.

Ето няколко цифри, които отразяват огромните финансови поражения, които банковите фалити нанесоха:

1. На бюджета на страната - в изпълнение на Закона за държавна защита на влогове и сметки в търговски банки, държавата чрез бюджета е разходвала (посредством емисии на ДЦК и касови трансфери)

108 318 925 407.00 лв. и
206 910 401.16 щ. долара,

като тук трябва да се има предвид, че тези средства са покрили част от вземанията на гражданите и само половината от тези на фирмите.

2. На ДСК (това са основно пари на граждани)

103 675 873 572 лв.

Докладът от 1999 г. за причините, довели до краха на банковата система
 Източник: Архив на комисията за противодействие на престъпността и корупцията при XXXVIII НС